

DOI: 10.18427/iri-2017-0100

Vélemények a globális problémákról

Berényi László

Miskolci Egyetem

A menedzsment tanulmányokat folytató alap- és mesterszakos hallgatók a közeljövő vezetői: vállalati politikák kialakításán, irányítási rendszerek bevezetésén, projektek megtervezésén és lebonyolításán keresztül fogják meghatározni a szervezetek teljesítményét. Attitűdjeik bizonyosan tükröződnek majd döntéseikben. Habár ezek megváltoztatása lassú folyamat, amit erőszakkal gyorsítani nem lehet (Monostori, 2007), az oktatásnak az ismeretek átadásán túl nevelésük, gondolkodásmódjuk formálása is fontos feladata. A nevelés nem értékfüggetlen (Lóth, 2007), a helyes és helytelen közötti határvonal meghúzása nem egyszerű, különösen az érintett-elmélet (Freeman, 1984) által meghatározott vállalatiirányítási törekvések mellett, mivel a különböző érdekcsoportok elvárásai konfliktusban állhatnak egymással.

A fenntartható fejlődés és a társadalmi felelősségvállalás (CSR) kihívásai egyre inkább szerves részét képezik a menedzsment oktatásának. Az elvárás – a hallgatók és a vállalatok oldalról egyaránt – a gyakorlatias, napi munka során közvetlenül alkalmazható ismeretek átadása, a készségek fejlesztése a lexikális ismeretátadás és történeti áttekintés helyett. Komoly kihívást jelent, hogy az intézmények és oktatók megtalálják azokat a fókuszpontokat, amelyeket középpontba állítva hatékonyan oldhatják meg ezt a feladatot.

A globális problémák megoldásának komplexitását jól mutatják az ENSZ kutatásai és a nemzetközi konferenciák eredményei (Láng, 2003). Az aktuális álláspontot (United Nations, 2015) a Fenntartható Fejlődési Célok (SDG – Sustainable Development Goals) rendszere foglalja össze (1. ábra), ami a kapcsolódó programokkal együtt jó keretet ad a szervezeti gondolkodásnak és a menedzsment oktatásának is.

1. ábra. Fenntartható Fejlődési Célok

Forrás: <https://sustainabledevelopment.un.org/sdgs>

A szakmai vélemények mellett a sikeres fejlesztések nem hagyhatják figyelmen kívül az alkalmazók véleményét és attitűdjeit sem. Kutatásom során gazdasági tanulmányokat folytató hallgatók fenntartható fejlődéssel és társadalmi felelősségvállalással kapcsolatos sajátosságait vizsgálom. Tanulmányomban a vizsgálatok egy rész kérdését, a globális problémák fontosságának megítélését emelem ki.

Fenntarthatósággal és társadalmi felelősségvállalással kapcsolatos hallgatói attitűdök

A globális problémák megoldásának vállalati aspektusai jól megragadhatók a CSR-on keresztül, ami beépíti az üzleti működésbe az érintettek értékeit és érdekeit (Braun, 2015). Az Európai Bizottság meghatározása szerint pedig olyan koncepció, amelyben a vállalatok önkéntesen hozzájárulnak a jobb társadalomhoz és a tisztább környezethez (Bándi, 2014). Az ISO 26000 szabvány (2010) kitér az egészségességre, társadalmi jólétre, továbbá külön kiemeli a gondolkodásmód kiterjesztését a szervezet külső kapcsolataira is. Putzer és társai (2014) 2000 fős magyar mintát vizsgálva megállapították CSR a válaszadók 34,5%-a szerint megfelelés a jogi és egyéb szabályoknak, 24,6%-uk szerint az etikus működést jelenti és 19,3%-uk emeli ki a profit-maximalizálást lényegeként. Saját kutatásaim hasonló tapasztalatokat adtak: megerősítették, hogy az egyéni véleményekben és attitűdökben nagy a szóródás, nincs egységes álláspont a CSR tartalmával kapcsolatban.

A fenntarthatósággal és CSR-ral foglalkozó kutatások alapján a nemek, vallásosság vagy a CSR tanulmányok mélysége alapján kirajzolódnak különbségek, sőt a nemzeti minták eltérnek egymástól, ami megerősíti a téma lokális kutatásának szükségességét. Lämsä és társai (2008) finnországi hallgatók körében végzett kutatásuk alapján, Schmidt és Cracau (2015) pedig katari és német mintát vizsgálva kimutatták, hogy a nőknél nagyobb hangsúlyt kapnak az etikai, környezeti és társadalmi felelősség kérdései, mint a férfiaknál. Vizsgálatuk a téma oktatásának szignifikáns hatását nem mutatták ki a véleményekre. Kaya és társai (2014) Törökországban jutott hasonló következtetésre. Magyar vonatkozásban Zsóka és társai (2013) ennek ellenkezőjét tapasztalták, kimutatták az oktatás szignifikáns hatását a környezettudatos viselkedésre.

A vonatkozó kutatások rámutatnak az átfogó és a lokális vizsgálatok szükségességére. Vélemény szerint első lépésben tisztázni kell, hogy mit tartanak az érintettek problémának. A környezeti és társadalmi problémák relatív megítélése alapot jelent az egyéni érzékenység fejlesztéséhez.

Vizsgálati módszertan és minta

A tanulmány a „Vélemények a társadalmi felelősségvállalásról” munkacímű kutatásom 2016 őszi adatgyűjtésének eredményeire támaszkodik, amelynek résztvevői magyarországi felsősoktatási intézmények gazdálkodási szakos hallgatói. A kutatás során elektronikus, önkitöltő kérdőívvel gyűjtöttem a válaszokat. A tanulmány mintájának elemei a Miskolci Egyetem hallgatói, az elemzés pedig a globális problémák megítélésére vonatkozó válaszaikra terjedt ki. A vizsgálatokhoz statisztikailag nagy minta állt rendelkezésemre, annak reprezentativitása azonban nem ellenőrzött. A megállapítások e korlátozásokkal érvényesek.

A globális problémák fontosságának megítéléséhez a kérdőív 15, a szakirodalmakban gyakran említett témát sorol fel, és kéri a válaszadót ezek közül a legfontosabban megjelölését (legfeljebb 3 elemet). A lista környezeti és társadalmi elemeket egyaránt tartalmaz, amelyek többségét nehéz egyértelműen besorolni, mert mindkét aspektusban a figyelem középpontjában állnak, ráadásul hatással vannak egymásra. Rakonczai (2003) természeti és társadalmi problémákat különít el, logikája mentén a felmérésben vizsgált tényezők:

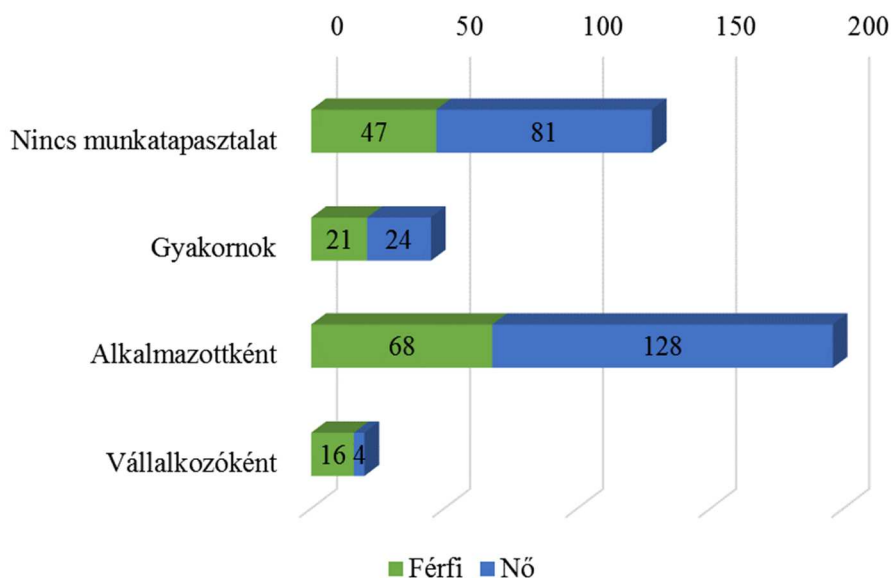
- környezeti problémák: energiahordozók kimerülése, épített környezet pusztulása, fajok kihalása, háztartási hulladékok, ipari hulladékok, klímaváltozás, légszennyezés, talajszennyezés, természeti értékek pusztulása, vízszennyezés,
- társadalmi problémák: közbiztonság, élelmiszerek egészségessége, éhezés, kulturális változások, bűnözés.

A felmérésben a Miskolci Egyetem gazdálkodási szakokon tanuló hallgatói közül 355 fő vett részt. A válaszadók 62,8%-a nő (223 fő). 327

fő alapszakon és 28 fő mesterszakon tanuló adott választ. Nappali tagozatos hallgatók adják a minta 67,9%-át (241 fő).

Munkatapasztalatuk alapján, a nemek figyelembe vételével, a 2. ábra mutatja be a minta megoszlását (az egyes formák megjelölése egymást nem kizáró, ha a válaszadó rendelkezik munkatapasztalattal). A képzés formája alapján a nappali tagozatos válaszadók közül 128 főnek nincs munkatapasztalata, 37-en gyakornokok. Az alkalmazotti státuszban lévők száma mindkét tagozaton viszonylag magas, nappalin 92 fő, levelezőn 104 fő áll alkalmazásban. Vállalkozónak 10-10 fő jelölte meg önmagát mindkét tagozaton.

2. ábra. Munkatapasztalat formái a válaszadóknál (fő)

Forrás: saját szerkesztés

Az elemzés során a nemek, a szakmai tapasztalat és a tanulmányok szintje (alap- vagy mesterszak) képzett részminták eredményeit hasonlítottam össze. Annak megállapításához, hogy a munkatapasztalat mértéke alapján kimutatható-e különbség, kiemeltem az 1-4 év és a legalább 5 éves munkatapasztalattal rendelkezőket. A részminták elemszámát az 1. táblázat foglalja össze. A részmintákon belül megvizsgáltam azok arányát, akik az egyes tételeket megjelölték, mint a legfontosabbnak tartott 3 tényező egyike.

1. táblázat. Részminták elemszámai

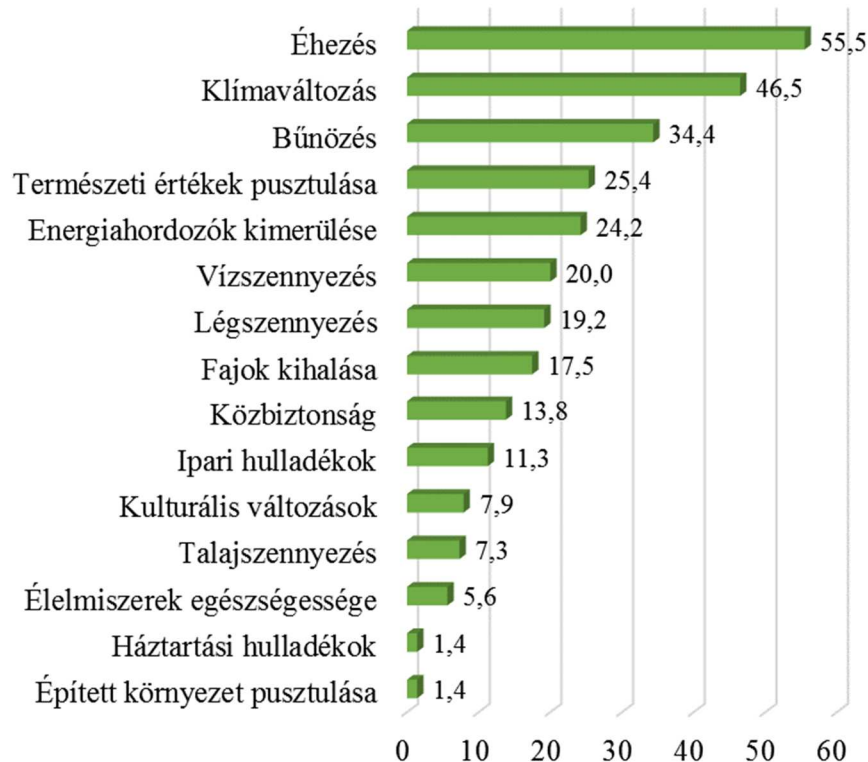
Részminta	n	Részminta	n
Teljes minta	355	Nincs munkatapasztalat	128
Nők	223	Gyakornoki tapasztalat	45
Férfiak	132	Alkalmazotti tapasztalat	196
Alapszakos hallgatók	327	Vállalkozói tapasztalat	20
Mesterszakos hallgatók	28	1-4 év munkatapasztalat	159
		Legalább 5 év munkatapasztalat	58

Forrás: saját szerkesztés

Globális problémák megítélése

A teljes minta alapján számított eredményeket a 3. ábra foglalja össze.

3. ábra. Globális problémák fontossága (jelölések a minta %-ában)

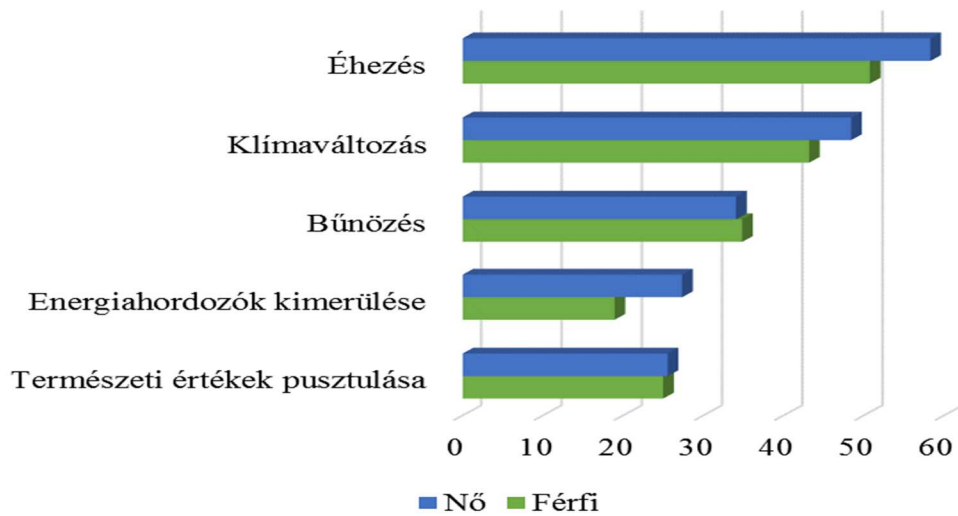

Forrás: saját szerkesztés

A teljes mintán belül az éhezést a válaszadók több mint fele (55,5%) jelölte meg az egyik legfontosabb globális problémának. Ezt követi a klímaváltozás (46,5%). A harmadik helyen szereplő bűnözést már csak a válaszadók harmada (34,4%) sorolta ebbe a körbe. Az első 5 helyezett közé került még a természeti értékek pusztulása és az energiahordozók kimerülése. A 2013-2014 évi hasonló adatgyűjtés (Berényi, 2015, 2013; Berényi & Deutsch, 2014) eredménye eltérő volt. A társadalmi problémák közül az éhezés szerepelt az első helyen, a teljes mintában azonban csak az 5. volt. Az energiaforrások kimerülése volt az első, amit a légszennyezés, a klímaváltozás és vízszennyezés követett.

Nemek szerinti bontásban a nők határozottabb véleménye rajzolódott ki, az éhezést, klímaváltozást és az energiahordozók kimerülését a férfiaknál nagyobb arányuk jelölte meg. Jelentős különbség van a két rész minta véleménye között az ipari hulladékok megítélésében (a nők 8,5, míg a férfiak 15,9%-a sorolta a három legfontosabb globális probléma közé ezeket), illetve a kulturális változások fontos globális problémaként való megítélésében (a nők 4,5%-a, illetve a férfiak 13,6%-a jelölte meg).

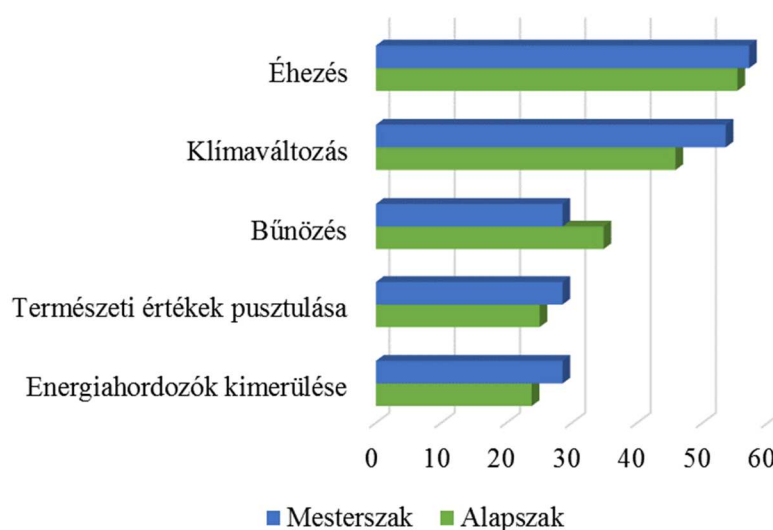
4. ábra. A legfontosabbnak tartott globális problémák nemek szerint (válaszadók %-a)

Forrás: Saját szerkesztés

A képzés szintje alapján az első 5 tényező listája alapján (5. ábra) a mesterszakon hallgatók érzékenyebbek a legtöbb kérdésre, kivéve a bűnözés képez. Utóbbit az alapszakosok 34,9%-a, míg a mesterszakosok 28,6%-a jelölte meg. Az összes tényezőt figyelembe véve a környezeti kérdésekben mutatkozik a legnagyobb véleménykülönbség. Meg kell jegyezni, hogy a részminták nagymértékben eltérő elemszáma miatt a kutatás folytatása és kiterjesztése szükséges, a tapasztalat azonban figyelemre méltó.

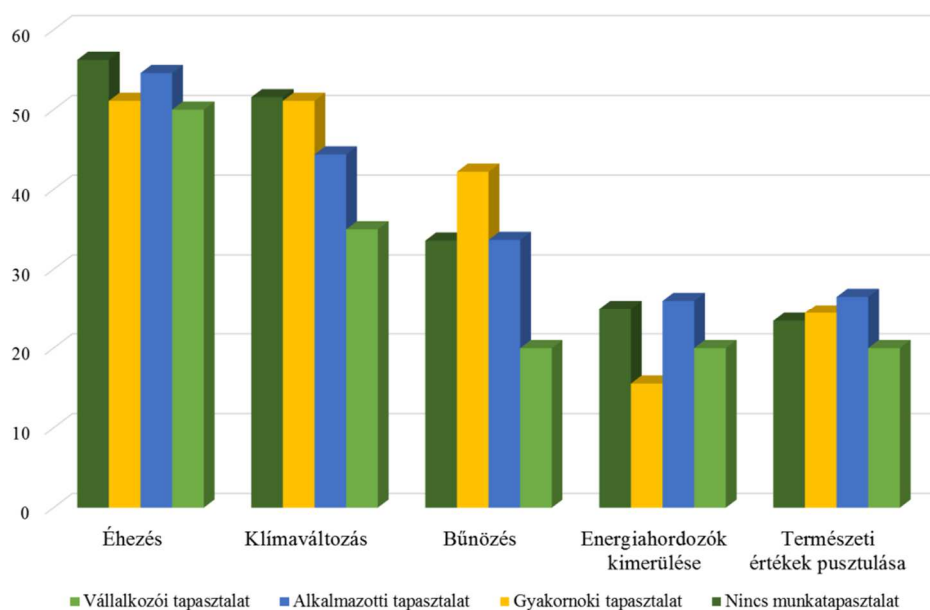
5. ábra. A legfontosabbnak tartott globális problémák tanulmányok szintje szerint (válaszadók %-a)

Forrás: Saját szerkesztés

Érdekes kérdés, hogy a munkatapasztalat formája (6. ábra) és mértéke (7. ábra) alapján mutatkozik-e különbség a globális problémák megítélésében. A társadalmi problémák közül az éhezés, a természetiek közül pedig a természeti értékek pusztulása esetén viszonylag kiegyensúlyozott eredményt mutat a felmérés. A legnagyobb szóródása a jelöléseknek bűnözés megítélésében volt, ezt a gyakornokok közül ítélték meg a legnagyobb arányban, és hasonló képet mutat a közbiztonság jelöléseinek megoszlása is. A munkatapasztalattal nem rendelkezők és a gyakornokok körében láthatóan magasabb a jelölések aránya a klímaváltozás (6. ábra), illetve a fajok kihalásának kérdésében.

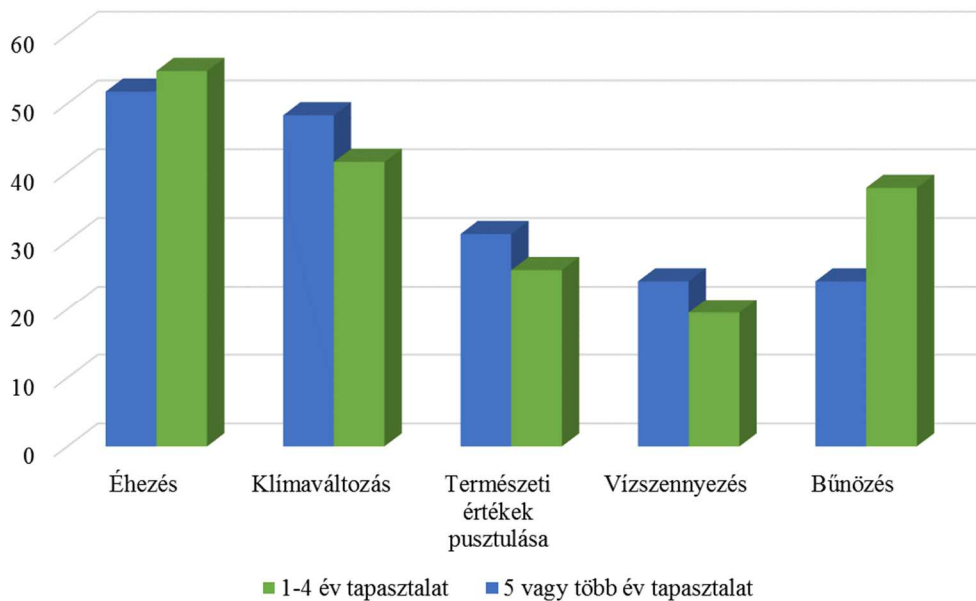
6. ábra. A legfontosabbnak tartott globális problémák munkatapasztalat típusa szerint (válaszadók %-a)

Forrás: Saját szerkesztés

A munkatapasztalat mértéke szerint képzett részminták összehasonlítása (7. ábra) megállapítható, hogy az 5 vagy több éves tapasztalattal rendelkezők nagyobb aránya aggódik a klímaváltozás, a természeti értékek pusztulása, a víz- és légszennyezés, továbbá az ipari hulladékok miatt. Az 1-4 év munkatapasztalattal rendelkezők magasabb arányban jelölték meg a bűnözést, az energiahordozók kimerülését és a fajok kihalását.

7. ábra. A legfontosabbnak tartott globális problémák munkatapasztalat mértéke szerint (válaszadók %-a)

Forrás: Saját szerkesztés

A csoportképző ismérvek mentén mért különbözőségek szignifikanciájának vizsgálatához az alapadatokból volt lehetőségem keresztábra-elemzéseket végezni. A Pearson-féle χ^2 próba a legtöbb tényező esetén azt mutatja, hogy a kutatásban használt csoportképző ismérvek alapján nincs szignifikáns különbség a vélemények között. Kivételt képeznek:

- a nemek szerinti vizsgálat alapján az ipari hulladékok (a férfiak 15,9%-a, nők 8,5%-a jelölte meg, $\chi^2=4,528$ $d_f=1$ sig=0,033), a kulturális változások (a férfiak 13,6%-a, a nők 4,5%-a jelölte meg, $\chi^2=9,560$ $d_f=1$ sig=0,002) és a talajszennyezés (a férfiak 3,8%-a, a nők 9,4%-a jelölte meg, $\chi^2=3,871$ $d_f=1$ sig=0,049),
- a munkatapasztalat típusa szerint a kulturális változások ($\chi^2=9,897$ $d_f=3$ sig=0,019), illetve vállalkozók részmintáját kizárva a vizsgálatokból a vízszennyezés (az alkalmazottak, illetve a vállalkozók aggódnak leginkább emiatt, $\chi^2=7,055$ $d_f=2$ sig=0,029)
- munkában eltöltött évek szerint az élelmiszerek egészségessége (az 5 vagy több év munkatapasztalattal rendelkezők 15,5%-a, az 1-4 év munkatapasztalattal rendelkezők 5%-a jelölte meg, a két részminta között: $\chi^2=6,742$ $d_f=1$ sig=0,011; a munkatapasztalattal nem bírókat is bevonva: $\chi^2=13,873$ $d_f=1$ sig=0,019).

Konklúzió

A legfontosabbnak ítélt környezeti problémák között – nemek szerinti csoportosításban – a nők magasabb jelölési arányai jelennek meg a felmérés alapján, ami magasabb érzékenységre utal a téma iránt. A képzés szintje szerinti csoportosítás a mesterképzésben tanulók magasabb értékeit mutatja. Az alkalmazásban állók és a szakmai tapasztalat nélküliek véleménye hasonló a legfontosabb tényezők tekintetében, kivéve klímaváltozást, amiért előbbiek kevésbé aggódnak. Az 5 vagy több év tapasztalattal rendelkezők a természeti-környezeti tényezőket nagyobb arányban tartják fontosnak, mint az 1-4 év tapasztalattal bírók, a társadalmi tényezők esetében a helyzet fordított.

A társadalmi ügyek relatív fontosságának felértékelődése egyértelműen látható a felmérésben. A felmérés ennek okaira nem tért ki, további vizsgálatokat igényel annak tisztázása, hogy milyen értékrendbeli változások állnak a háttérben, különös tekintettel a terrorizmus miatt biztonságérzet változására, a migrációs folyamatok alakulására vagy az Európai Unió és a demokratikus rendszerek helyzetének kérdésére. A fenntarthatóság és a CSR oktatási fókuszának keresése szempontjából az eredmények fontos lehetőségekre mutatnak rá:

- A szignifikáns különbségek hiánya a vélemények közeledéseként értelmezhető, ami univerzális anyagokkal és módszerekkel kezelhető. Az alap- és mesterszakos hallgatók véleményének közeledése szisztematikusan egymásra épülő.
- A társadalmi tényezők felértékelődése jelzi, hogy a téma iránti elkötelezettség ezek mentén fokozható, a jó gyakorlatok és üzleti lehetőségek bemutatásánál célszerű ezeket a középpontba állítani. Mindez természetesen nem jelentheti a környezeti ügyek figyelmen kívül hagyását, sőt a társadalmi ügyek közül egyesek kiemelését sem. Noha az ENSZ által kitűzött 17 cél (1. ábra) terjedősnek tűnhet, komplex rendszert alkotnak, amelyben az egyes célok elérése a többit is elősegíti.
- Az oktatásban integrált megközelítést kell folytatni, a célirányos fenntarthatósági és CSR kurzusok mellett az értékrend beépítésére kell törekedni egyéb természettudományi, műszaki és gazdasági kurzusokba.

Kritikus kérdés, hogy globális problémák megítélésének helyzete, illetve bemutatott változásai tartósak-e. Az oktatási szemléletmód és anyagok módosítása időigényes, nagy körültekintést igénylő feladat. Ha a vélemények változása csak átmeneti, a fejlesztések inkább kárt fognak okozni.

Meg kell jegyezni továbbá, hogy jelen tanulmány egy nem lezárt kutatás eredményét mutatja be, sem a résztvevők körét, sem a vizsgált témákat illetően.

Irodalomjegyzék

- Bándi Gyula (2014). *Környezetjog*. Budapest: Szent István Társulat.
- Berényi László, & Deutsch Nikolett (2014). Vélemények a fenntarthatóságról – a jövő vezetőitől. *Marketing & Menedzsment*, 48 (4), 62-74.
- Berényi László (2013). Fenntarthatóság és felelősségvállalás – a jövő generáció véleménye. *Magyar Minőség*, 22 (12).
- Berényi László (2015). A társadalmi felelősségvállalás a személyes vélemények oldaláról. *Vezetéstudomány*, 46 (6), 34-44.
- Braun Róbert (2015). *Vállalati társadalmi felelősségvállalás: A vállalatok politikája*. Budapest: Akadémiai.
- Freeman, Edward R. (1984). *Strategic Management: A Stakeholder Approach*. Boston: Pitman.
- ISO 26000:2010 – Guidance on social responsibility.
- Kaya, Çiğdem, Ötken, Ayşe B., & Okan, Elif Y. (2014). Turkish students' perceptions of social responsibility and voluntarism. *MIBES Transactions*, 8, 56-67.
- Lämsä Anna-Maija, Vehkaperä Meri, Puttonen Tuomas, & Pesonen Hanna-Leena (2008). Effect of business education on women and men students' attitudes on corporate responsibility in society. *Journal of Business Ethics*, 82 (1), 45-58.
- Láng István (2003). *A fenntartható fejlődés Johannesburg után*. Budapest: Agroinform.
- Lóth László (2007). *Adalékok a hazai kompetenciafelfogáshoz*. In Bábosik István (szerk.), *Pedagógia és személyiségfejlesztés*. Budapest: Okker.
- Monostori Katalin (2007). *Környezettudatosság Magyarországon – Attitűd és cselekvés a szelektív hulladékgyűjtésben*. [PhD értekezés]. Budapest: Budapesti Corvinus Egyetem.
- Putzer Petra, Szűcs Krisztián, & Törőcsik Mária (2014). A fogyasztói magatartás és a CSR iránti attitűd közötti rés elemzése. *Közgazdász Fórum*, 17 (1), 96-113.
- Rakonczai János (2003). *Globális környezeti problémák*. Budapest: LAZI Könyvkiadó.
- Schmidt, Marie Anne, & Cracau, Daniel (2015). *Cross-Country Comparison of the Corporate Social Responsibility Orientation in Germany and Qatar: An Empirical Study among Business Students*. Magdeburg: Otto von Guericke Universität Magdeburg.
- United Nations (2015) *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*.
- Zsóka Ágnes, Marjainé Szerényi, Zsuzsanna, Széchy Anna, & Kocsis Tamás (2013). Greening due to environmental education? Environmental knowledge, attitudes, consumer behavior and everyday pro-environmental activities of Hungarian high school and university students. *Journal of Cleaner Production*, 48 (June), 126-138.